

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Факультет української філології, культури і мистецтва
Кафедра української мови

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з наукової роботи

* Наталія ВІННІКОВА

Наталія

2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
НАУКОВИЙ СЕМІНАР
МЕТОДИ І ПРИЙОМИ ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНОГО
ВИВЧЕННЯ МОВ

для аспірантів

спеціальності 035 Філологія
освітньо третього рівня (освітньо-наукового)
освітньо-наукової програми «Філологія»

Київ – 2024

Розробник:

Видайчук Тетяна Леонідівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови.

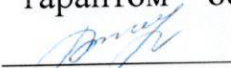
Викладач:

Видайчук Тетяна Леонідівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри української мови

Протокол від «17» січня 2024 р. № 1

Завідувач кафедри (Михайло ВІНТОНІВ)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-наукової програми (керівником групи забезпечення) (Олена БРОВКО)

17.01. 2024 р.

Робочу програму перевірено

«17» .01.2024 р.

Завідувач аспірантури, докторантури Ілона ТРИГУБ

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» __ 20__ р., протокол № _____
підпис П.І.Б.

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» __ 20__ р., протокол № _____
підпис П.І.Б.

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» __ 20__ р., протокол № _____
підпис П.І.Б.

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» __ 20__ р., протокол № _____
підпис П.І.Б.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	Денна	Заочна
Вид дисципліни	вибіркова	вибіркова
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська	Українська
Загальний обсяг кредитів / годин	3 / 90	3 / 90
Рік навчання	2	2
Семестр	4	4
Кількість змістових модулів з розподілом:	1	1
Обсяг кредитів	3	3
Обсяг годин, в тому числі:	90	90
Аудиторні	24	12
Самостійна робота	60	78
Форма семестрового контролю	залік	залік

2. Мета та завдання наукового семінару

Мета. Науковий семінар знайомить слухачів з історією порівняльного вивчення індоєвропейських мов, основні етапи розвитку: виникнення; формування; сучасний стан, особливу увагу при цьому звертаючи на слов'янські мови. Вчить застосовувати основні прийоми (зовнішня реконструкція; внутрішня реконструкція, відносна хронологія, культурно-історична інтерпретація) та процедури порівняльно-історичного мовознавства; розуміти фонетичні закони.

Завдання полягає у формуванні у добувачів освіти таких загальних (ЗК) і спеціальних (СК) компетентностей:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, до генерування та обґрунтування нових ідей.

ЗК 2. Здатність до пошуку, обробки, систематизації, аналізу та критичної оцінки інформації з різних джерел; критичного мислення; аналізу міждисциплінарних явищ та процесів; розв'язувати комплексні проблеми на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності; реалізації власного аксіологічного та наукового потенціалу.

ЗК 8. Здатність до громадянської та соціальної активності й відповідальності.

ЗК 9. Усвідомлення суспільної ваги моральних, культурних, наукових цінностей і шляхів їх збереження та примноження.

СК 1. Засвоєння й осмислення основних наукових концепцій, історії розвитку та сучасного стану філологічних знань, актуальних теоретичних і практичних проблем. Здатність аналізувати філологічні явища з погляду фундаментальних принципів і знань та на основі відповідних загальнонаукових методів.

СК 2. Здатність планувати, обґрунтовувати та оцінювати філологічне дослідження та передбачати його результати.

СК 3. Здатність збирати дані для філологічного дослідження, науково систематизувати, аналізувати та інтерпретувати філологічні явища.

СК 4. Здатність розв'язувати широке коло проблем і завдань у галузі філології з використанням теоретичних та експериментальних методів.

СК 8. Здатність планувати і здійснювати комплексні наукові дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання, зокрема у міждисциплінарних напрямках; планувати, тактично й стратегічно організувати професійну та науково-інноваційну діяльність у галузі філології; здійснювати проектну діяльність на засадах лідерства.

Програмні результати навчання:

РН 1. Демонструвати знання в галузі гуманітаристики, зокрема філології: глибоке розуміння ролі науки, освіти і культури в розвитку цивілізації; знання філософії та методології науки; застосування філософських ідей і концепцій у власних дослідженнях; знання структури, форм і методів наукового пізнання, їхньої еволюції, методології наукових досліджень.

РН 2. Виявляти глибокі теоретичні знання в обсязі, необхідному для розв'язання професійних і науково-дослідних завдань, зокрема: основних класичних і новітніх філологічних концепцій; фундаментальних праць з обраного напрямку дослідження; змісту теоретичних і прикладних філологічних дисциплін; теоретичних і практичних проблем у галузі дослідження.

РН 7. Складати, обґрунтовувати та оцінювати план і дизайн філологічного дослідження, передбачати його результати; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, наявні літературні дані.

РН 15. Професійно, аргументовано, етично виважено і соціально відповідально пояснювати сутність конкретних філологічних явищ та пов'язаних з ними наукових проблем, висловлювати власну думку щодо них.

РН 16. Критично оцінювати наукові філологічні напрями, школи, підходи і методи на основі їх аналізу, порівняння та класифікації.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Розподіл годин між видами робіт			
	Аудиторна:		Самостійна	Модульний контроль
	Лекції	Семинарські		
Тема 1. Історія порівняльно-історичного вивчення мов. Основні етапи розвитку порівняльно-історичного мовознавства.	2	-	16	2
Тема 2. Порівняльно-історичний метод та його прийоми. Поняття фонетичного закону.	2	2		
Тема 3. Індоевропейська мовна спорідненість. Теоретичні засади індоевропеїстики.	2	2	16	2
Тема 4. Слов'янська спорідненість та класифікації слов'янських мов.	2	2		
Тема 5. Фонологічні структури індоевропейських мов.	2	1	28	2
Тема 6. Порівняльна морфологія.	2	1		
Тема 7. Лексика індоевропейської мови як відображення загальної картини протокультури. Наукова етимологія.	2	2		
Разом: 90 годин	14	10	60	6

Тематичний план для заочної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Розподіл годин між видами робіт		
	Аудиторна:		
	Лекції	Семинарські	Самостійна
Тема 1. Історія порівняльно-історичного вивчення мов. Основні етапи розвитку порівняльно-історичного мовознавства.	2	-	20
Тема 2. Порівняльно-історичний метод та його прийоми. Поняття фонетичного закону.	-	2	
Тема 3. Індоевропейська мовна спорідненість. Теоретичні засади індоевропеїстики.	2	-	20
Тема 4. Слов'янська спорідненість та класифікації слов'янських мов.	-	2	
Тема 5. Фонологічні структури індоевропейських мов.	-	1	38
Тема 6. Порівняльна морфологія.	-	1	
Тема 7. Лексика індоевропейської мови як відображення загальної картини протокультури. Наукова етимологія.	2	2	
Разом: 90 годин	6	6	78

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Історія порівняльно-історичного вивчення мов. Основні етапи розвитку порівняльно-історичного мовознавства

Передумови, джерела та причини виникнення порівняльно-історичного мовознавства.

Концепції Ф.Боппа, Я.Грімма, Р.Раска, О.Востокова та їх роль у становленні порівняльно-історичного мовознавства.

Видатні представники порівняльно-історичного вивчення мов та компаративісти.

Порівняльно-історичне мовознавство – найбільш розроблена галузь лінгвістичного компаративізму, об'єктом якої є сім'ї та групи споріднених, Мета розділу мовознавства – встановити регулярні, закономірні відповідності між спорідненими мовами і описати їх еволюцію в часі і просторі на основі доказу спільності їх походження з однієї мови-основи (або прамови). Одні його представники акцентують порівняльний (зіставний) аспект, що нагадує багато в чому підхід типологічний, а інші мовознавці – історичний, (еволюційний, генетичний).

Розквіт порівняльно-історичного мовознавства.

Натуралістичний напрям у мовознавстві. Концепція А.Шлейхера: родовідне дерево, концепція класифікації мов світу.

Основні положення концепції молодограматизму. Звуковий закон молодограматиків. Психологізм молодограматиків.

Здобутки порівняльно-історичного мовознавства.

Тема 2. Порівняльно-історичний метод та його прийоми. Поняття фонетичного закону

Порівняльно-історичний метод являє собою сукупність методик реконструкції походження мов від прамов, встановлення еволюційних змін і закономірностей розвитку споріднених мов шляхом їхнього порівняння на різних етапах формування.

Він застосовує процедури встановлення спорідненості мов, порівняння мовних фактів, реконструкції праформ певної мови, виявляє закони мовного розвитку, зважаючи на еволюційний характер мовних змін.

Операціональний компонент порівняльно-історичного методу включає такі прийоми та процедури, як генетичне ототожнення фактів, лінгвістична реконструкція архетипу та фонетичного закону, хронологізація й локалізація мовних явищ (Г. Климов). Домінуючим універсальним прийомом методу є порівняння, а найбільш суттєвою частиною – процедура реконструкції.

Лінгвогеографічна (ареальна) методика, що може надати уявлення історичним фактам шляхом картографування меж поширення мовних явищ у відповідних регіонах.

Порівняльно-історичному методу відповідає певна теорія мови, основний зміст якої зводиться до таких чотирьох положень: 1) порівняння мов виявляє їх спорідненість, тобто походження від одного джерела - мови-основи (прамови); 2) за рівнем спорідненості мови об'єднуються в сім'ї, групи і підгрупи; 3) відмінності споріднених мов можуть бути пояснені тільки

безперервним їх розвитком; 4) зміни звуків у споріднених мовах мають чіткий закономірний характер, через що корені та флексії є стійкими впродовж тисячоліть, що дає можливість встановити (реконструювати) архетипи.

Найважливішою процедурою порівняльно-історичного методу є реконструкція звуків і морфологічних архетипів, яка здійснюється за допомогою встановлення відповідників на всіх рівнях мови.

Основні прийоми: абсолютна хронологія, відносна хронологія, глотохронологія, внутрішня реконструкція, зовнішня реконструкція, культурно-історична реконструкція, етимологічний аналіз.

Тема 3. Індоевропейська мовна спорідненість. Теоретичні засади індоевропейістики

Поняття про споріднені мови. Критерії спорідненості мов.

Індоевропейська спільність – мовна та етнічна. Спільні риси культурири та релігійно-міфологічного світогляду й утворювали макроетнічну спільність.

Склад індоевропейської мовної макросім'ї.

Прабатьківщина індоевропейців.

Індоевропейська прамова: перші наукові спроби обґрунтування індоевропейської мовної спорідненості у XVII, XVIII ст.; "санскритоцентризм" Ф.Шлегеля і Ф.Боппа; теорія родовідного дерева А.Шлейхера; хвилева теорія Й.Шмідта. Структура індоевропейської сім'ї мов (характеристика груп та окремих мов; огляд найдавніших писемних джерел); територія поширення; шляхи міграції носіїв діалектів; історично суміжні території.

Причини мовних змін. Сліди мовних контактів.

Тема 4. Слов'янська спорідненість та класифікації слов'янських мов

Слов'янське мовознавство – складова компаративістики. Генеалогічна класифікація слов'янських мов. Етногенез слов'ян. Проблема балто-слов'янської єдності.

Теорії прабатьківщини слов'ян.

Праслов'янська мова, етапи її існування та діалектна членованість.

Класифікації слов'янських мов.

Тема 5. Фонологічні структури індоевропейських мов

Загальна характеристика фонологічної системи індоевропейської прамови (система голосних; система приголосних; ларингальні; сонанти); морфонологічної системи (чергування голосних, походження ступенів аблауту; чергування приголосних; структура морфеми; виникнення і склад індоевропейського вокалізму, ларингальна теорія; розвиток індоевропейського консонантизму).

Фундаментальні тенденції порівняльної фонетики і акцентології індоевропейських мов.

Тема 6. Порівняльна морфологія

Загальна характеристика морфологічної системи (іменні форми: іменники, прикметники; ступені порівняння прикметників; система займенника; індоєвропейський числівник; система дієслова); синтаксис простого і складного речення.

Тема 7. Лексика індоєвропейської мови як відображення загальної картини протокультури. Наукова етимологія

Діалектна і спільномовна лексика як основа для реконструкції; аналіз окремих семантичних систем; реконструкція міфологічних та ритуальних мотивів; числа символіка і сліди архаїчного індоєвропейського календаря.

Методика реконструкції мовної та концептуальної картини світу. Методологія когнітивістики у проєкції на вивчення історичної лексики. Лексика української мови у сучасному історико-лінгвістичному висвітленні.

Методи реконструкції доіндоєвропейської та праіндоєвропейської лексичних систем. Методика здійснення реконструкцій праслов'янського періоду.

Інваріантний і варіативний словник мовної свідомості українця: діахронічний аспект.

Діалектна лексика української мови як джерело вивчення еволюції мовної свідомості українця.

Проблема реконструкції мовної особистості у діахронічному аспекті. Роль екстралінгвальної інформації для реконструкції мовної свідомості.

Етимологія, етимологізація, етимологічний аналіз.

Аспекти етимологізації: фонетичний, словотворчий, семантичний.

Етнолінгвістичний аспект української етимології.

Характеристика етимологічних словників і довідників.

Аналіз зразків реконструкцій архаїчних значень і етимологічних статей.

6. Контроль навчальних досягнень.

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень аспірантів

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного контролю

№ з/п	Вид діяльності аспіранта	Макс. кількість балів за одиницю	Модуль 1	
			Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид
1	Відвідування лекцій	1	7	7
2	Відвідування семінарських занять	1	5	5
3	Виконання завдань для самостійної роботи	10	3	30
4	Робота на семінарських заняттях	10	5	50
5	Модульні контрольні роботи	25	3	75
Разом 167 балів				
Максимальна кількість балів: 167				
Розрахунок коефіцієнта: $167:100=1,67$				

Умовою зарахування дисципліни «Методи і прийоми порівняльно-історичного вивчення мов» як вивченої є отримання аспірантом не менше 60-ти (з урахуванням коефіцієнта) балів за результатами всіх видів означених робіт.

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

Самостійна робота здійснюється у письмовій формі та полягає в конспектуванні й коментуванні наукових текстів, передбачених програмою.

Завдання до самостійної роботи № 1.

Тема 1. Історія порівняльно-історичного вивчення мов. Основні етапи розвитку порівняльно-історичного мовознавства

Тема 2. Порівняльно-історичний метод та його прийоми. Поняття фонетичного закону

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
2. Скласти словник основних понять теми.
3. Скласти план, визначити провідну ідею, сформулювати основні положення одного власного наукового дослідження з теми.

Література з теми

Білецький, А.О. (2012). Сучасне порівняльно-історичне мовознавство (проблеми та аксіоми). *Studia linguistica*. Вип. 6(1). С. 5–16. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stling_2012_6%281%29__5

Глущенко, В. А. (2010). Лінгвістичний метод і його структура. № 6, С. 32-44

Глущенко, В. А. (1994). Принципи порівняльно-історичного дослідження в історії українського і російського мовознавства : Харківська лінгвістична школа. Слов'янськ.

Денисюк, Н. (2020). До побудови моделі реконструкції праукраїнської мови. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://yatran.com.ua/blog/do-pobudovi-model-rekonstrukc-praukransko-movi>

Зеленько, А. С. (2002). З історії лінгвістичних вчень. Луганськ. Альма-матер.

Кирпиченко, О.Е. (1999). Становлення та еволюція порівняльно-історичного мовознавства. Вісник Запорізького державного університету. № 1. С.3–5.

Мельничук, О.С. (ред.) (1966). Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов. Київ. Наукова думка.

Семчинський, С. В. (2001). Вступ до порівняльно-історичного мовознавства: на матеріалі індоєвропейських мов. Київ. ВПЦ "Київський університет".

Завдання до самостійної роботи № 2.

Тема 3. Індоєвропейська мовна спорідненість. Теоретичні засади індоєвропейістики

Тема 4. Слов'янська спорідненість та класифікації слов'янських мов

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
2. Скласти словник основних понять теми.
3. Скласти план, визначити провідну ідею, сформулювати основні положення одного власного наукового дослідження з теми.

Література з теми

Дорошенко, Д. (2005). Слов'янський світ у його минулому й сучасному. Ужгород. Т. I— III.

Дрогомирецький, П.П., Гуцуляк, О.Б. (2012). Основи індоєвропейського мовознавства та компаративістики. Івано-Франківськ. Симфонія форте.

Коломієць, В. Т. (1962). Спорідненість слов'янських мов. Київ. Наукова думка.

Конча, С.В. (2019). Диференціація індоєвропейської спільноти. http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13927/Koncha_Dyferentsiatsiia_indoievropeiskoi_spilnoty.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Левицький, Ю.-М. (1998). Мови світу : енциклопедичний словник. Львів. 1998.

Лучик, В. В. (2008). Вступ до слов'янської філології. Київ. Академія.

Мельничук, О.С. (ред.) (1966). Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов. Київ. Наукова думка.

Царук, О. В. (1998). Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри. Дніпропетровськ.

Чучка, П. П. (1988, 1999). Вступ до слов'янської філології: У 2-х ч.

Burrow, T. (1979). The problem of schwa in Sanskrit. Oxford. Clarendon Press.

Gołąb, Z. (2004). O pochodzeniu Słowian w swietle faktow językowych. Krakow.

Завдання до самостійної роботи № 3.

Тема 5. Фонологічні структури індоєвропейських мов

Тема 6. Порівняльна морфологія

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
2. Скласти словник основних понять теми.
3. Скласти план, визначити провідну ідею, сформулювати основні положення одного власного наукового дослідження з теми.

Література з теми

Алефіренко, М., Безкишкіна, М. (1987). Порівняльна граматики слов'янських мов. Київ, Наукова думка.

Брицин, М.Я., Жовтобрюх, М. А., Майборода, А. В. (1987) Порівняльна граматики слов'янських мов. Київ, Наукова думка.

Дрогомирецький, П.П., Гуцуляк, О.Б. (2012). Основи індоєвропейського мовознавства та компаративістики. Івано-Франківськ. Симфонія форте.

Клименко, Н.Ф., Карпіловська, Є. А. (1998). Морфеміка слов'янських мов як об'єкт типологічного вивчення. *Мовознавство*. № 2–3. С. 117–134.

Лукінова, Т. Б. (2000). Числівники у слов'янських мовах (порівняльноісторичний нарис). Київ. Наукова думка.

Мельничук, О. С. (1966). Розвиток структури слов'янського речення. Київ. Наукова думка.

Нікітіна, Ф.О. (1983). Деякі спільні риси слов'янського словотвору. *Мовознавство*. № 2. С. 58–65.

Скляренко, В. Г. (1998). Праслов'янська акцентологія. Київ. Наукова думка.

Шевельов, Ю. (2002). Історична фонологія української мови. Харків. АКТА.

Тема 7. Лексика індоєвропейської мови як відображення загальної картини протокультури. Наукова етимологія

1. Опрацювати наукову літературу з теми.
2. Скласти словник основних понять теми.
3. Скласти план, визначити провідну ідею, сформулювати основні положення одного власного наукового дослідження з теми.

Література з теми

Коваленко, І.Д. (2001). Співвідношення фонетики та семантики в порівняльно-історичних дослідженнях та деякі підходи до вивчення семантики у діахронічному аспекті. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. Вип. 11. С. 45–48.

Попович, М. В. (1998). Нарис історії культури України. <http://litopys.org.ua/popovych/narys02.htm>

Прискока, О.В. (2018). Формування і розвиток української історичної лексикології в загальнослов'янському контексті. *Мовознавство*. № 2. С.16–27.

Просалова, Я. В. (2009). Семантичні особливості назв сільськогосподарських будівель в англійській, німецькій, українській, російській мовах. *Науковий вісник Чернівецького університету : Збірник наукових праць*. Вип. 441 – 443 : Германська філологія. Чернівці. С. 190–193.

Русанівський, В. М. (1991). Семантична глибина слова. *Мовознавство*. № 2. С. 3–7.

Черниш, Т. О. (2003). Слов'янська лексика в історико-етимологічному висвітленні (Гніздовий підхід). Київ. Наукова думка.

Vydaichuk, T., Rusachenko, N., Ladonia, K., Korotun, O., & Lakhno, N. (2024). Semantic evolution of a lexeme in historical context: analysis of changes in its meaning and usage. *Multidisciplinary Science Journal*, 6, 2024ss0213. <https://doi.org/10.31893/multiscience.2024ss0213>

Критерії оцінювання завдання самостійної роботи

Завдання до самостійної роботи	0 балів	Завдання не виконане у визначений термін або містить плагіат.
	1-5 балів	Допущено значну кількість мовних помилок різного характеру, бракує логічності викладу, у роботі не дотримано всіх вимог до змісту й структури.
	6-9 балів	Завдання виконано і подано вчасно. У роботі порушено деякі норми української літературної мови, є стилістичні вади.
	10 балів	Завдання виконано і подано вчасно. Аспірант демонструє знання норм української літературної мови, виклад є логічним, чітким. Тему розкрито повністю. Структура викладу відповідає вимогам.

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Модульний контроль 1. Дайте розгорнуту відповідь на тему: «Проблеми, аксіоми і перспективи порівняльно-історичного мовознавства сьогодні».

Критерії оцінювання. Максимальна оцінка – 25 балів. Оцінюватиметься: формулювання тез, процедури доведення й аргументації, оригінальні висновки.

Модульний контроль 2. Обґрунтуйте 2–3 прийоми порівняльно-історичного методу, спираючись на матеріал власної майбутньої дисертації. (обсяг тексту розгорнутої відповіді - до 2 сторінок формату А-4, кегль – 14, Times New Roman, 1,5 інтервал, вирівнювання по ширині). В обґрунтуванні вкажіть мету застосування прийомів, завдання, що стоять перед Вами, спрогнозуйте результати.

Критерії оцінювання. Максимальна оцінка – 25 балів. Оцінюватиметься: формулювання тез, процедури доведення й аргументації, оригінальні висновки.

Критерії оцінювання розгорнутої відповіді Модульний контроль 1 Модульний контроль 2	Кі-ть балів
<ul style="list-style-type: none"> • аспірант володіє теоретичними знаннями та практичними вміннями на високому рівні, що підтверджується відповіддю на питання контрольної роботи; • аспірант продемонстрував здатність робити висновки й обґрунтовувати свою позицію на основі проведених спостережень. 	21–25
<ul style="list-style-type: none"> • аспірант володіє теоретичними знаннями та практичними вміннями на достатньо високому рівні, що підтверджується відповіддю на питання контрольної роботи; • аспірант продемонстрував здатність робити висновки на основі проведених спостережень. 	17–20
<ul style="list-style-type: none"> • аспірант володіє теоретичними знаннями та практичними вміннями на достатньому рівні, що підтверджується відповіддю на питання контрольної роботи, з допущенням певних помилок; • аспірант продемонстрував недостатні уміння обґрунтовано і самостійно робити висновки на основі проведених спостережень. 	13–16
<ul style="list-style-type: none"> • аспірант у цілому виявив посередній рівень знань, умінь, що підтверджується відповіддю на питання контрольної роботи; • аспірант продемонстрував посередні уміння обґрунтовано і самостійно робити висновки на основі проведених спостережень 	9–12
<ul style="list-style-type: none"> • аспірант виявив лише мінімально можливий допустимий рівень знань, умінь, що підтверджується відповіддю на питання контрольної роботи; • аспірант продемонстрував неготовність грамотно і самостійно робити висновки на основі проведених спостережень 	5–8
<ul style="list-style-type: none"> • аспірант виявив незадовільний рівень знань, умінь, що підтверджується відповіддю на питання контрольної роботи; • аспірант продемонстрував невміння послідовно, грамотно і самостійно робити висновки на основі проведених спостережень 	1–4

Модульний контроль 3. Тестування Критерії оцінювання. Максимальна оцінка – 25 балів. Кожна правильна відповідь – 1 бал.

6.4. Форми проведення семестрового контролю

Семестровий контроль (залік) здійснюється за підсумками семестрової роботи. Навчальні досягнення аспірантів оцінюються за модульно-

рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю

1. Порівняльно-історичний метод.
2. Принципи порівняльно-історичного методу: принцип історизму, принцип причиновості, принцип системності.
3. Прийоми порівняльно-історичного методу: прийом ототожнення фактів, прийом реконструкції.
4. Методики порівняльно-історичного методу: внутрішня реконструкція, зовнішня реконструкція, відносна хронологія, глотохронологія, ареальна методика.
5. Фонетичні процеси як основа реконструкцій.
6. Фонетичні співвідношення між індоєвропейськими мовами. Вокалізм.
7. Фонетичні співвідношення між індоєвропейськими мовами. Консонантизм.
8. Фундаментальний закон порівняльно-історичного мовознавства – пересування приголосних у германських мовах (закон Я. Грімма).
9. Закон розвитку слов'янських сполук *tert/*telt, *tort/*tolt.
10. Семантичні процеси та їх роль при реконструкції.
11. Етимологія як розділ порівняльно-історичного мовознавства.
12. Принципи і прийоми наукової етимології.
13. Етнолінгвістика і етимологія.
14. Теоретичні основи народної етимології.
15. Мова як семантичний код.
16. Мова як інструмент мислення і пізнання.
17. Мовна свідомість. Особливості реконструкції.
18. Лексика української мови у сучасному порівняльно-історичному висвітленні.
19. Діалектна лексика української мови як джерело знань про еволюцію мовної свідомості.
20. Проблема реконструкції мовної особистості.

6.6. Оцінювання освітніх досягнень аспірантів за системою ECTS

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання - незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична картка дисципліни
«Науковий семінар. Методи і прийоми порівняльно-історичного вивчення мов»

Разом: лекції – 14 год., семінарські заняття – 10 год.,
самостійна робота – 60 год.,
МК – 6 год., залік

Семестр	4 семестр											
Тиждень	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX-X	XI-XII	XIII	XVI - XVII
Модулі	Модуль I											
Назва модуля	Методи і прийоми порівняльно-історичного вивчення мов											
К-ть балів за модуль	167 балів											
Теми лекційних занять	Тема 1. Історія порівняльно-історичного вивчення мов. Основні етапи розвитку порівняльно-історичного мовознавства. (1 бал)	Тема 2. Порівняльно-історичний метод та його прийоми. Поняття фонетичного закону. (1 бал)		Тема 3. Індоевропейська мовна спорідненість. Теоретичні засади індоевропейстики. (1бал)	Тема 4. Слов'янська спорідненість та класифікації слов'янських мов. (1бал)		Тема 5. Фонологічні структури індоевропейських мов. (1бал)	Тема 6. Порівняльна морфологія. (1бал)		Тема 7. Лексика індоевропейської мови як відображення загальної картини протокультури. Наукова етимологія. (1бал)		
Години, відведені на лекційне заняття	2 год.	2 год.		2 год.	2 год.		2 год.	2 год.		2 год.		

Теми семінарських занять			Тема 2. Порівняльно-історичний метод та його прийоми. Поняття фонетичного закону. (11 балів)		Тема 3. Індоевропейська мовна спорідненість. Теоретичні засади індоевропейістики. (11 балів)	Тема 4. Слов'янська спорідненість та класифікації слов'янських мов. (11 балів)			Тема 5. Фонологічні структури індоевропейських мов. Тема 6. Порівняльна морфологія. (11 балів)	Тема 7. Лексика індоевропейської мови як відображення загальної картини протокультури. Наукова етимологія. (11 балів)	
Години, відведені на семінарські заняття			2 год.		2 год.	2 год.			2 год.	2 год.	
Самостійна робота	Самостійна робота 1 (10 балів)		Самостійна робота 2 (10 балів)			Самостійна робота 3 (10 балів)					
Види поточного контролю	Модульна контрольна 1 (25 балів)		Модульна контрольна 2 (25 балів)			Модульна контрольна 3 (25 балів)					
Підсумковий контроль	Залік										

8. Література до курсу

1. Алефіренко, М., Безкишкіна, М. (1987). Порівняльна грамати́ка слов'янських мов. Київ, Наукова думка.
2. Білецький, А.О. (2012). Сучасне порівняльно-історичне мовознавство (проблеми та аксіоми). *Studia linguistica*. Вип. 6(1). С. 5–16. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stling_2012_6%281%29__5
3. Брицин, М.Я., Жовтобрюх, М. А., Майборода, А. В. (1987) Порівняльна грамати́ка слов'янських мов. Київ, Наукова думка.
4. Глущенко, В. А. (1994). Принципи порівняльно-історичного дослідження в історії українського і російського мовознавства : Харківська лінгвістична школа. Слов'янськ.
5. Глущенко, В. А. (1996). Принципи порівняльно-історичного дослідження в історії мовознавства. Московська лінгвістична школа. Дніпропетровськ.
6. Глущенко, В. А. (2010). Лінгвістичний метод і його структура. *Мовознавство*. № 6, С. 32-44.
7. Дорошенко, Д. (2005). Слов'янський світ у його минулому й сучасному. Ужгород. Т. I— III.
8. Денисюк, Н. (2020). До побудови моделі реконструкції праукраїнської мови. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://yatran.com.ua/blog/do-pobudovi-model-rekonstrukc-praukransko-movi>
9. Дрогомирецький, П.П., Гуцуляк, О.Б. (2012). Основи індоєвропейського мовознавства та компаративістики. Івано-Франківськ. Симфонія форте.
10. Зеленько, А. С. (2002). З історії лінгвістичних вчень. Луганськ. Альма-матер.
11. Кирпиченко, О.Е. (1999). Становлення та еволюція порівняльно-історичного мовознавства. Вісник Запорізького державного університету. № 1. С.3–5.
12. Клименко, Н.Ф., Карпіловська, Є. А. (1998). Морфеміка слов'янських мов як об'єкт типологічного вивчення. *Мовознавство*. № 2–3. С. 117–134.
13. Коломієць, В. Т. (1962). Спорідненість слов'янських мов. Київ. Наукова думка.
14. Конча, С.В. (2019). Диференціація індоєвропейської спільноти. http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13927/Koncha_Dyferentsiatsiia_indoievropeiskoi_spilnoty.pdf?sequence=1&isAllowed=y
15. Левицький, Ю.-М. (1998). Мови світу : енциклопедичний словник. Львів. 1998.
16. Лукінова, Т. Б. (2000). Числівники у слов'янських мовах (порівняльноісторичний нарис). Київ. Наукова думка.
17. Лучик, В. В. (2008). Вступ до слов'янської філології. Київ. Академія.
18. Мельничук, О. С. (1966). Розвиток структури слов'янського речення. Київ. Наукова думка.
19. Мельничук, О. С. (ред). (1982-2017). Етимологічний словник української мови. У 7-ми т.

20. Мельничук, О.С. (ред.) (1966). Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов. Київ. Наукова думка.
21. Нікітіна, Ф.О. (1983). Деякі спільні риси слов'янського словотвору. *Мовознавство*. № 2. С. 58–65.
22. Паламарчук, Л.С. (1983). До питання про лексико-семантичні відношення близькоспоріднених мов. *Мовознавство*. № 2. С. 8–14.
23. Прискока, О.В. (2018). Формування і розвиток української історичної лексикології в загальнослов'янському контексті. *Мовознавство*. № 2. С.16–27.
24. Просалова, Я. В. (2009). Семантичні особливості назв сільськогосподарських будівель в англійській, німецькій, українській, російській мовах. *Науковий вісник Чернівецького університету : Збірник наукових праць*. Вип. 441 – 443 : Германська філологія. Чернівці. С. 190–193.
25. Рудницький, Я. (1946). Етимологічний словник української мови. У 2-х т.
26. Русанівський, В. М. (1991). Семантична глибина слова. *Мовознавство*. № 2. С. 3–7.
27. Семчинський, С. В. (2001). Вступ до порівняльно-історичного мовознавства: на матеріалі індоєвропейських мов. Київ. ВПЦ “Київський університет”.
28. Склярєнко, В. Г. (1998). Праслов'янська акцентологія. Київ. Наукова думка.
29. Царук, О. В. (1998). Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри. Дніпропетровськ.
30. Черниш, Т. О. (2003). Слов'янська лексика в історико-етимологічному висвітленні (Гніздовий підхід). Київ. Наукова думка.
31. Чучка, П. П. (1988, 1999). Вступ до слов'янської філології: У 2-х ч.
32. Шевельов, Ю. (2002). Історична фонологія української мови. Харків. АКТА.
33. Burrow, T. (1979). The problem of schwa in Sanskrit. Oxford. Clarendon Press.
34. Gołąb, Z. (2004). O pochodzeniu Słowian w swietle faktow językowych. Krakow.
35. Vydaichuk, T., Rusachenko, N., Ladonia, K., Korotun, O., & Lakhno, N. (2024). Semantic evolution of a lexeme in historical context: analysis of changes in its meaning and usage. *Multidisciplinary Science Journal*, 6, 2024ss0213. <https://doi.org/10.31893/multiscience.2024ss0213>